

A kodifikáció elméleti kérdései és a munkajogi kodifikálás jogági alapproblémái

Absztrakt: A tanulmánytá fejlesztett előadás két részből áll. Az első rész a jogi értelemben felfogott kodifikáció mibenlétét, tartalmát és jelentőségét, valamint a jogforrási hierarchiában elfoglalt helyét és terjedelmét vizsgálja és mutatja be, amely egy lehatároló jogterület vagy intézmény átfogó szabályozására vonatkozik. Utal a szerző arra, hogy ennek a csúcán az egész jogrendszer csúcán álló alaptörvény, illetve alkotmány áll, amely mind a közjogi, mind pedig a magánjogi jogterület jogrendszerbeli strukturális és tartalmi alapelveit tartalmazza. Bemutatja a szerző, hogy ez alatt állnak az egyes közjogi és magánjogi jogterületeket alapvetően „tisztán” rendező kódexek, mint amilyenek az államhatalmi és igazgatási szervek felépítésének, hatás-, és illetékességi körének, egymáshoz való viszonyának a szabályai, valamint az egyes jogalanyok, természetes és jogi személyek alapjogainak és kötelezettségeinek az államhatalommal és igazgatással szembeni rendezése. Az alaptörvénynek e szabályait az általános -, és a szak-közigazgatási kódexek rendezik, míg a tiszta magánjogot, illetve polgári jogot a polgári jogi törvénykönyv, míg azokat, amelyekben vegyesen jelennek meg köz-, és magánjogi elemek, a vegyes szakjogi kódexek rendezik. Ilyenként jelöli meg a szerző a német és a korábbi magyar kereskedelmi törvényt, valamint a legtöbb állam Polgári Törvénykönyvében megtalálható egyéni és kollektív szerződést (utóbbit a svájci OR-ben). A tanulmány második része azt vizsgálja, hogy a kodifikációnak az első részben kifejtett elméleti kérdései miként jelennek meg az individuális és a kollektív munkajogviszony munkajog kodifikációs rendszerében.

I. A kodifikációnak a jogági tagozódással összefüggő főbb elméleti kérdései

A jog kodifikálása a jogi normák olyan írott jogszabályokba történő foglalását jelenti, amely nem részletkérdésekre, hanem a jog egyes

* Prugberger Tamás, az MTA doktora, professzor emeritus, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja, Debrecen

intézményeinek, valamint jogágakba elhelyezett összefüggő intézményeinek államilag szankcionált írásba foglalását jelenti. Ezen túlmenően a jogi kódex azt jelenti, hogy egy-egy jogterület átfogó jelleggel az adott jogterülethez tartozó jogintézményeket és jogviszonytípusokat egymással fennálló összefüggései alapján általában egy-egy jogágat szabályrendszerébe foglalva szabályoz.

Mindezzel összefüggésben beszélni szükséges az ún. *alapkódexről*, ami egy-egy jogág egészét szabályozza. Az *alap-jogágak* rendszerét, és az azokban lefektetett alapjogokat az *alaptörvény*, illetve az *alkotmány* tartalmazza. Az alkotmány, illetve az alaptörvény a közjog és a magánjog bontásában közjogi oldalon tartalmazza az állam rendjének szervezeti felépítését, a közhatalmi és a közigazgatási szervek felépítését egymáshoz való viszonyait és működésüket, továbbá azokat az alapjogokat, amelyek minden jogalanyt megilletnek függetlenül attól, hogy természetes, vagy jogi személyek. Ilyen alapjogok a személyiséghez, a tulajdonhoz, a vállalkozáshoz, a gazdasági életben részvételhez fűződő alapjog, ami jogi személyt, természetes személyt és ez utóbbiak társaságait egyaránt megilletik. Az alapjogok másik kategóriája csak természetes személyekre vonatkozik. Ebbe a körbe tartoznak azok, amelyek az ember egyedi személyiségével függenek össze, mint amilyen az egészséghez, az egészséges és a stressz-mentes életkörülményekhez, valamint a munkához, továbbá az azzal korrelációban álló kikapcsolódáshoz (pihenés és szórakozás) és az azzal összefüggő szociális ellátáshoz, a tanulásához, a művelődéshez, a véleménynyilvánítási és közösségi hová tartozási szabadsághoz való egyéni és kollektív jog.¹

Annak érdekében, hogy az itt említett jogok érvényesülni tudjanak és a társadalom a politika a maga igen széles spektrumában működni tudjon, arról a *közigazgatási jog* norma-, és intézményrendszere jogági jelleggel gondoskodik. E jogágon belül vannak alá és fölrendelt, valamint mellérendelt jogviszonyszerkezetek. Az alá-, és fölrendelt jogterülethez a rendészeti közigazgatás tartozik, ahol a közigazgatási

¹ Vö. tételes-jogi szinten a német Grundgesetz és a magyar Alaptörvény rendszerével, jogirodalmi feldolgozásként KOVÁCS István: Az alkotmányjog elméleti alapjai. MTA. Államtudományi Kutatási Programiroda kiadása. Budapest, 1990., BRAGYOVA András: Az új alkotmány egy koncepciója. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó és MTA. Állam-, és Jogtudományi Intézet kiadása, Budapest, 1995.; PRUGBERGER Tamás: Adalékok az új alkotmány rendszeréhez és tartalmi kérdéseihez, Polgári Szemle, 2010/6. szám 42-54 oldal; ILLÉSHÁZY István: A közszolgálat alkotmányi szabályozásáról. 2003/4.

szerveknek alá van rendelve minden jogalany, amely az adott rendészeti közigazgatás és az azt képviselő szerv, illetve szervezet felügyeleti, igazgatási hatásköbe tartozik. Minthogy a rendészeti közigazgatás az államilag szervezett társadalom valamennyi egymástól különálló területét átfogja, emiatt e jogterület általános és különös részre tagozódik.² Az általános részhez tartozik a kormány belső felépítése, a kormánysszervek egymáshoz való viszonyának, valamint a kormány és a területi-települési önkormányzat egymással fennálló viszonyának, valamint a közszolgálati jogviszony normatív rendezése.³ Minderről az államok jogrendszerei nem szólnak egy átfogó írott jogi kódexben, mivel az ide tartozó jogterületek tartalma és jellege egymástól teljesen eltérő. Ezért kódex jellegűen tételes-jogi rendezés két helyen áll fenn. Az egyik a kormányzati és az önkormányzati rendszer felépítése, míg a másik a közszolgálati jogviszony. Mind a két terület a kontinentális polgári államok közigazgatási jogában egymástól elkülönülve kódexszerűen kerül rendezésre, ahol az utóbbi a munkajog kódex jellegű szabályozásával szorosan összefügg.⁴

² Ld. Franz-Joseph PEINE: Allgemeines Verwaltungsrecht 4. Aufl. C.F. Müller Verlag Heidelberg, 1998.; Ingo von MÜNCH(Hrsg.): Besonderes Verwaltungsrecht, 8. Aufl. Walter de Gruyter Verlag, Berlin-New York, 1988; Klaus König–Heinrich SIEDENKOPF: Öffentliche Verwaltung in Deutschland, Nomos Verlag, Baden-Baden, 1997.; A korábbi magyar monografikus irodalomból TOMCSÁNYI Móric: A közigazgatási jog alapintézményei. Egyetemi nyomda, 1926. A jelenkori magyar irodalomban: LÖRINCZ Lajos (szerk.): Közigazgatás az Európai Unió tagállamaiban: összehasonlító közigazgatás. Unió Kiadó, Budapest, 2006.

³ Ld. előző jegyzetet, valamint Ingo von MÜNCH: Öffentliches Dienstrecht, in: Besonderes Verwaltungsrecht.; PEINE–HEINLEIN: Beamtenrecht 2. Aufl. C. F. Müller Heidelberg, 1999.; GYÖRGY István: Közszolgálati jog. HVG-ORAC kiadó, Bp. 2007.; Hazafi Zoltán: A közszolgálat szabályozási koncepciójának változása – nemzetközi tendenciák. Közigazgatási Szemle, 1-2/2007.; BERÉNYI Sándor: A közigazgatás személyzeti rendszere – közszolgálat In: A reform és a jogi szabályozás időszzerű kérdései összehasonlító közigazgatástudományi megközelítésben. ELTE.; VESZPRÉMI Bernadett: Felelősség a közszolgálatban. Debrecen University Press, 2012.

⁴ PEINE–HENLEIN: Beamtenrecht, 2. Aufl. C. F. Müller V. 1999.; KISS György: A közszolgálat – hatósági és nem közhatalmi jellegű – munkavégzés szabályozásának meghatározó elemei az Európai Unió egyes tagállamaiban. Budapest, 2002. (kézirat); PRUGBERGER Tamás: A gazdaság, a közszolgálati és a köztisztviselői munkaviszony szabályozásának kapcsolata egymáshoz, a szabályozás erényei és hátrányai a nyugat-európai megoldások tükrében. Miskolci Jogi Kar Actái, Tomus X. Fasc. 1-10. Miskolc. Egyetemi Kiadó, 1995. Említést érdemel, hogy a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011: CXCV. tv. első része szabályozza a központi közigazgatási szervek köz-

Általános egységes kódex rendezi viszont több nyugati-, és kelet-európai államban – így Magyarországon is a közigazgatási eljárást és a közigazgatási jogvitarendezést. Ez azonban –mivel nem anyagi, hanem eljárási (alaki) jogterület, összefüggésbe hozható a polgári és a büntető eljárási joggal, amely két jogterület szintén két önálló kódexben került jogi rendezésre valamennyi kontinentális polgári államban.⁵ E három eljárásjogi kódex ugyanakkor alaki jogi jellege miatt egy átfogó alaki-eljárási jogágba is sorolható, amely egy időben Magyarországon fenn is állt, amikor az ELTE jogi karán törvénykezési szervezeti jogi tanszék működött.⁶ Ezt figyelembe véve a jogrendszer elméleti szinten a már említett horizontális közjog és magánjog mellett vertikálisan felosztható anyagi és alaki jogterületre is.

Visszatérve azonban az eredeti gondolatmenethez, a *rendészeti közigazgatás* itt tárgyalt általános részén túlmenően annak *különös részéről* is, vagyis a *szak-közigazgatásról* is beszélnünk kell, aminek számtalan formája van, és amelyek mindegyike általában kódexbe foglalva igazgatási szakáganként kerül kódexszerűen rendezésre. Ilyen az általános rendészeti szakigazgatáson túlmenően az egészségügyi, a tűzvédelmi, a munka-, és szociálisügyi, az oktatás-, és művelésügyi, a gazdasági, építésügyi és még több más szakigazgatás. Ezekről és a hozzájuk tartozó alapvető rendelkezésekről külön-külön önálló szakigazgatási kódexszerű törvények szólnak.⁷

szolgálati viszonyát, míg a második része az önkormányzatokét, ami a franciához hasonlít. Ld. Veszprémi Bernadett: Felelősség a közszolgálatban, 27-29.

⁵ PEINE: Allgemeines Verwaltungsrecht. § 13. 218 -224. p 357-373- (Verwaltungsvorfahrensgesetz); Ezzel egyező a magyar rendszer is. Ld. FONYÓ Gyula: Az államigazgatási eljárás általános szabályai. ELTE. Jogásztovábbképző Intézet kiadása, 1981.; GAJDÓCSI István: Az Országgyűlés Jogi és Igazgatási Bizottságának véleménye az államigazgatási eljárásról szóló törvényjavaslatról és a javaslatához fűzött hozzászólásokról. Állam és Igazgatás 1981/6. sz. 494-499. és 506-517. o.; KILÉNYI Géza: Alapelvek az államigazgatási eljárásban. Állam és Igazgatás, 1881/7. sz. 593-602.

⁶ Az MTA Állam és Jogtudományi Intézete, majd az Országgyűlési Könyvtár által 1959-től két évenként kiadott Állam- és Jogtudományi Bibliográfia sorozat (összeállító Nagy Lajos, majd Nagy Lajos és Veredi Katalín) XII. címe a „Törvénykezési Szervezet” témakörében elhelyezett írásokat tartalmazta. Ezt követően a XIII. cím szolt a „Polgári eljárásjog”, míg a XIII. a „Büntető eljárásjog” írásairól. Az 1950-es években az ELTE Jogi karán Prof. Névai László vezetésével törvénykezési szervezeti jogi tanszék működött.

⁷ Ld. Ingo v. MÜNCH: Öffentliches Dienstrecht, a magyar jogirodalomban BERÉNYI—MARTONYI—SZAMEL—SZATMÁRI: Magyar államigazgatási jog. Tankönyv Kiadó 1970.

A *szolgálati közigazgatás* általános előírásai az olyan szerződéseket fogják össze, amelyek valamilyen közigazgatási szerv természetes vagy jogi személyek részére működése elősegítése érdekében térítéses, vagy vissza nem térítendő szolgáltatást nyújt a szolgáltatással összefüggő feltételek teljesítését megkívánva és előírva. Szerződésszegés esetén a jogkövetkezmény levonásra azonban a civilisztika (Ptk.) kötelmi jogi szankciórendszere és nem a közigazgatási szankciórendszer (birság) alapján kerül sor. Az egyes speciális szakigazgatási közszolgáltatásokat azonban többnyire a szakrendészettel összefüggésbe hozva és azzal kódex jellegűen összekapcsolva rendezik.⁸

Átérve a *magánjogra* és annak kodifikációs elméleti kérdéseire, a nem gazdasági élettel összefüggő privát jogviszonyokkal kapcsolatos anyagi és nem anyagi természetű jogi szabályozást a polgári jogi kódexek rendezik. Így a jogalanyisággal, a jog és a cselekvőképességgel, a természetes és a művi (fingált) jogalanyok tulajdon-, és használati jogosítványaival, a szerződésekkel, valamint a szerződésszegésekből és az azon kívüli károkozásokból fakadó kártérítéssel összefüggő előírásokat, ide értve a jogátruházásokat az öröklés szabályaival együtt.⁹ *Gyakorlatilag ez a tiszta klasszikus magánjog.* Ehhez kapcsolódik azonban a ma-

⁸ Ld. PEINE: Allgemeines Verwaltungsrecht. § 8. 162—188. p. 250-302.; ÉBERT Kálmán: A közigazgatási szerződés aktuális kérdései. Közig. fejlesztés Komplex Tud. Vizsgálata Titkárság kiadása, Budapest, 1988.; A mezőgazdasági szakigazgatásban a rendészeti és a szolgáltatási szakigazgatás összekapcsolódását lásd nemzetközi jogösszehasonlításban Imrik STANEK: Landwirtschaft in Ost und West. Umler Verlag, Stuttgart, 1973.; Magyar vonatkozásban hasonlóan OLAJOS István—PRUGBERGER Tamás: Das ungarische Agrarfinanzierungssystem in standiger Veränderung. In: Legal Problems otransition in Hungary. Hungarian national reportssubmittel to the fifteenth international congress of cooperative Law (Bristol, July 26-aug. 1. 1998.) MTA. Állam- és Jogtudományi. Intézet kiadása Budapest, 1998. Ilyen szolgáltató és tájékoztató közigazgatási tevékenységet látnak el Magyarországon és más államokban is a falugondnokok és a mezőgazdasági szakigazgatás dekoncentrált területi szervei.

⁹ Szerző megállapítása a magyar Ptk., a német BGB, az osztrák ABGB, a francia Code Civil, a holland BWB, a svájci Zivilgesetzbuch és a reájuk vonatkozó összefoglaló szakirodalom összehasonlítása alapján: Joachim GERNHUBER: Bürgerliches Recht, 3. Aufl. Verlag C. H. Beck, 1991.; Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch in: kodex des ö.Rechts LexisNexis ARD Orac.+ Koziol—Welser: Grundriss des Bürgerlichen Rechts I-II. Manzsche, Wien, 1983. R. J. Q. Klomp (red.): Burgerlijk Wetboek, (Voorword A. S. Hartkamp) Sdu Fiscale & Financale uitgevers, Amesfort 2002.; EMMEL: Handkommentar zum schweizerisches Privatrecht, 2. Aufl. Zürich—Basel—Genf & Wischer: Schweizerisches Privatrecht, Basel, 2005.; VÉKÁS Lajos: A polgári törvénykönyv magyarázatokkal. Hvg- Orac Budapest.

gánjognak, illetve a polgári jognak az a része, amely az egyes államok gazdasági életével és annak szabályozó rendszerével szoros kapcsolatban áll. Ezeket a termeléssel és áruforgalmazással összefüggő szerződéses jogviszonyokat, amelyeknél az egyik oldalon az adott gazdasági szakterületet jól ismerő gyártó cég és annak az árúit forgalmazó kereskedelmi cég, míg a másik oldalon a laikusnak mondható megrendelő, illetve a vevő, vagyis a szakmai ismeretek hiányában az előbbi két tényezőnek kiszolgáltatott fogyasztó áll. Ez utóbbi a közigazgatási joghoz hasonlóan ha „de iure” nem is, „de facto” azonban alá van rendelve és függésben áll a szolgáltatótól. Ezeket a szerződéseket a holland és a magyar jogban eltérően a többi államtól kereskedelmi, illetve a társasági törvény hiányában a BWB.-ben és a magyar Ptk.-ban helyezi el.¹⁰

E körülményt történetileg ma is fenn állva mind a germán, mind a frankofon latin jogrendszerek döntő többsége azon az alapon, hogy a szabályozásba bele ékelődnek közjogi elemek, az iparszerű gazdasági tevékenységet folytató egyéni és társas vállalkozásokat a cégnyilvántartással együtt, valamint az általuk megkötésre kerülő iparüzéssel összefüggő kereskedelmi jogügyleteket a polgári jogi kódextől elkülönülve szintén átfogó kódex jellegű kereskedelmi törvényi szabályozás jelenik meg. Eklatánsan jelenik meg ez a francia „Code civil” mellett a *Code de commerce*-ben, a német „Bürgerliches Gesetzbuch” és az osztrák „Allgemeine Bürgerliches Gesetzbuch” mellett a *Handelsgesetz*-ben, a svájci jogban bár egy kicsit eltérően de hasonló módon a személyi-családi, a dologi és az öröklési jogviszonyokat rendező „Zivilgesetzbuch”, míg a kötelmi jellegű és gazdasági jogviszonyokat rendező *Obligationrechtsgesetz* (OR).¹¹ E vonatkozásban az OR a legkövetkezetesebb álláspontom szerint jogdogmatikailag, mivel valamennyi iparszerű vállalkozást folytató jogalany, és minden kötelmi jogviszony általános szabá-

¹⁰ BWB. Boek 7/A.; Ptk. /:72 §, 6:77—79. §, 6:86.§, 6:98.§, 6:100—106. §; Ld.:PRUGBERGER: Az egyedileg nem tárgyalt tisztességtelen szerződési feltételek értelmezése a hazai és az uniós magánjog fogyasztóvédelmi, gazdaság-, verseny és hitelezési jog szabályai vetületében. In: LENTNER Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve. Budapest, 2015. 334-367.

¹¹ SZEIBERT Orsolya: A kereskedelmi társaságok jogi szabályozása a német jogban. Igazságügyi Minisztérium kiadása. Budapest, 1987.; Fritz FABRICIUS: Grundbegriffe des Handels-, und Gesellschaftsrecht. Kohlhammer Verlag, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz, 1967.; Welter KASTNER—Peter DORALT: Gesellschaftsrecht. Manzche, 2. Wien, 1983. F. Punkt: AG., G.Punkt: GmbH., H. Punkt: Gen.; SZALMA József: A francia Code civil kötelmi jogi reformjáról. II. rész. Miskolci Jogi Szemle, 2022/1. 34.; VISCHER: Schweizerisches Privatrecht – OR.

lyait, valamint az összes szerződéstípusra vonatkozó általános rendelkezéseket magába foglalja. A német kereskedelmi törvény esetében azonban a többihez képest van egy sajátosság, mivel a Handelsgesetz csak az egyéni céget és a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságokat rendezi, míg a jogi személyiségükét, így a részvénytársaságot, a korlátolt felelősségű társaságot, valamint a szövetkezetet egyenként kódex-szerű külön törvények szabályozzák átfogó jelleggel.¹² Ezzel szemben a korábbi magyar Kereskedelmi Törvény (1875: XXXVII. tc.) valamennyi gazdasági társaságot, ide értve a jogi személyiség nélküli közkereseti, betéti, csendes társaságot, valamint a jogi személyiséggel rendelkezőket egyaránt a frankofon-latin kereskedelmi kódexekhez, valamint az OR-hez hasonlóan azonos jogforrásban helyezi el.¹³

A gazdasági társaságokkal kapcsolatos másik szabályozási mód a kereskedelmi-gazdasági társaságokat, valamint az egyéni céget a többi természetes és jogi személlyel (pl. egyesület) együtt a Ptk-nak a személyek jogát tartalmazó részébe, mag az iparszerű kereskedelmi szerződéseket is a magánjogi szerződésekkel együtt a Ptk. kötelmi jogi részében helyezi el.¹⁴ Ezt a megoldást alkalmazza a holland polgári jogi kodifikáció, ahol a *Burgerlijk Wetboek* valamennyi vállalkozási formát, az egyéni céget és minden gazdasági társasági formációt a kereskedelmi jogi ügyletekkel együtt átfog.¹⁵ Ezt a megoldást vette át az új magyar polgári jogi kodifikáció is, ahol a Ptk. személyi jogi része tartalmazza a cég-, és a társasági jogot, kötelmi jogi különös része pedig gazdasági természetű szerződéseket is.¹⁶ Bár kodifikálás nélkül, de hasonló rendszer érvényesül szokásjogi alapon a skandináv országok jogelméleti szemléletében és a bírói gyakorlatban is.¹⁷

¹² Ld. előző jegyzetből a német és az osztrák jogi személyiségű gazdasági társaságok külön kódexekben történő szabályozását.

¹³ Code de commerce in: Petit codes Dallos.

¹⁴ Ptk. (2013:VI. tv.) Egyfelől Harmadik Könyv III. Rész: Gazdasági Társaság X—XVI. cím és IV. Rész: szövetkezet, másfelől VI. Könyv: kötelmi jog. (Megjegyzem, hogy a szövetkezet azért nem került a III. Részbe, mert még mindig hat a reálszocialista jogi doktrína, mely a szövetkezetnek különleges státuszt biztosított, ami ellenkezik Klupati. Kuncz és a szerző felfogásával).

¹⁵ BWB. Boek 2: Rechtspersonen 121 ff., Boek 6. Algemeen gedelte van het verbintelisenrecht 405. ff., Boek 7: Bijzondere overeenkomsten 449. ff. In: R. J. Q. Klomp (red): *Burgerlijk Wetboek*.

¹⁶ Ld. a 14. jegyzetet.

¹⁷ Ld. a 15. jegyzetet.

A gazdasági természetű polgári jogi szabályozással kapcsolatosan azonban meg kell jegyezni, hogy a civilizisztikai jogintézmények jogi rendezése összekapcsolódhat a rájuk vonatkozó szakigazgatási jogi szabályozással. Ez áll fenn a már említett német megoldással, ahol a jogi személyiségű gazdasági társaságok azért kerültek egyenként külön jogforrásokba, mert e jogforrások tartalmazzák a rájuk vonatkozó pénzügyi szakigazgatási előírásokat is.¹⁸ A rendszerváltást megelőző magyar jog egy időszakában ilyen alapon került egy jogforrásba, az un. „Beruházási kódexbe” a vállalkozási tartalmú tervezési, építési, és a technológiai szerződés, a beruházással kapcsolatos valamennyi fő és alvállalkozás a rájuk vonatkozó szakigazgatási szabályokkal (engedélyezési, használatba vételi eljárás, stb.) együtt.¹⁹ Ezek a klasszikus alapjogágakat és alap-jogági, többnyire kódex szintű szabályokat összekapcsoló gyakorlati célzatú diszciplinákon keresztül fekvő jogágakon nyugvó gyakorlati megfontolású civilizisztikai és közigazgatási jogforrásokból összetett jogi diszciplinák.²⁰ A beruházási kódex hatályon kívül helyezésével most minden civiljogi előírás a Ptk.-ban van elhelyezve, a szakigazgatásiak pedig a szakigazgatási jogforrásokban. Szerintem a Beruházási Kódexet kár volt hatályon kívül helyezni, korszerűsítve de lege ferenda helyes lenne visszaállítani. Ilyen keresztül fekvő kódex szintű szabályozás még a mezőgazdasági rendeltetésű földek tulajdoni és használati, valamint forgalmazási speciális mező-, és erdőgazdasági szempontú viszonyairól szóló kódex jellegű törvényi szabályozás, amely Magyarországon kívül más országokban is megtalálható.²¹ A munkajog esetében ez a keresztül fekvő szabályozás nem áll fenn. A munkaviszony és a munkaügyi kapcsolatok joga a civilizisztika körében, míg a munkaügyi és a munkavédelmi felügyelet a szakrendészet körében, a szolgáltató munkaügyi közigazgatás pedig a foglalkoztatást elősegítő törvényben. Itt viszont problémát jelent az, hogy a munkajog ci-

¹⁸ Ld. a 12. jegyzetet

¹⁹ Beruházási Kódex. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963. (45/1961. Korm. sz. rendelet + 1/1961. OT-PM-ÉM együttes rendelet (mindkettő hatályon kívül helyezve).

²⁰ PRUGBERGER: A gazdasági szervezetek szabályozásának jogrendszer-tagozódási kérdései – különös tekintettel a szövetkezeti és az agrárviszonyokra. Szövetkezeti Kutató intézet Közlemények. 133. kötet, Budapest, 1978. 88. o.; SÁRKÖZY Tamás: A szocialista vállalatelmélet jogtudományi alapjaihoz. Közgazdasági Jogi Könyvkiadó, 1981. 488-505. o. (III. rész IX/1. A vállalat, mint jogágazat).

²¹ Ld. Imrek STANEK: 8. jegyzet, továbbá a francia Agrominimum törvényt.

vilisztikához tartozó része önálló jogági területként nyerjen kódex szintű szabályozást, vagy az individuális és kollektív jogviszonyra vonatkozó szerződésről a polgári jogi szabályozás is szóljon. Előadásom második része ezt a kérdést tárgyalja.

II. Korunk munkajogának jogági elhelyezéséből fakadó legalapvetőbb kodifikációs problémáiról

Előadásom második részében igyekszem tézisszerűen felvázolni azokat a problémákat, amelyek a munkajog metamorfózisát idézik elő. A problémák előidéző gyökere az a társadalomgazdasági átalakulás, amely a hagyományos nagyüzemi fordista gyáripari termelés helyébe lépő informatika jelent és ezzel összefüggésben még az is, hogy az altruizmuson alapuló welfare society szociális piacgazdaságát egyre inkább egy egoista versenyszemléletű olyan egyszemélyi produktumra orientált munkatevékenység váltja fel, ahol a munkajog korábbi munkavállalói egzisztenciát védő szociális jellege egyre jobban elvékonyodik. Ennek következményeképpen a munkajognak a polgári jogtól való eltávolodásának és közjogi jellegű szociális védelmi funkció erősödésének a tendenciája megállt és egy visszatérés jelentkezik a magánjoghoz.²² Ez a munkajogon belül megítélésem szerint három jelentős területen jelent átalakulást. Az első a munkajog önálló jogági jellegének és a szociális joggal való összekapcsolódásának a megkérdőjelezése és a polgári jogi kötelmi jogi szabályozásba való visszahelyezésének az igénye. A második a kötött, függő munkajogviszony visszahúzódása a szabadabb kötetlen munkaviszony javára és nem egyszer kiválása a tartós vállalkozási-megbízási jogviszony-létesítés irányába. A harmadik a szürke zóna és az önfoglalkoztatás kérdése. A negyedik a vállalkozási tartalmú atipikus munkaszerződések előtérbe kerülése és végül az ötödik a digitális platformalapú szerződések megjelenése és előtérbe kerülése.

Ami az elsőt illeti, a nyugat-európai országokban a német, a holland, az osztrák és a svájci polgári törvénykönyv a szolgáltatati/munkaszerződést átfogó jelleggel szabályozza. A munkajogviszony egyes intézményeit a szociális védő-előírásokkal a kollektív munkajoggal (szociális partnerek, kollektív szerződés, üzemi tanács és megállapodás)

²² Codice civile Libr. 5. Lavoro, Art. 2094 et ff. + Statuto dei lavoratori (300/1970.), RADOCCIA: Arbeitsrecht in Italien. In: Hennsler—Braun (Hrsg.): Arbeitsrecht in Europa, 3.Aufl. Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2011. 611.p.

együtt azonban Svájc kivételével külön résztörvények rendezik.²³ A svájci OR. viszont valamennyi polgári jogi kötelemmel együtt nemcsak a munkaszerződést, hanem a kollektív szerződést is tartalmazza „Gesamtarbeitsvertrag”-ként megjelölve. Ezen kívül Svájcban még a frankofon és a latin jogrendszerekhez hasonlóan mind az individuális, mind pedig a kollektív munkajog intézményeit részletesen szabályozó Munkatörvény, Arbeitsgesetz is rendezi a munkajogot.²⁴ Franciaországban a Code civil szabályozza a „luage du travail” lényegét, emellett azonban az individuális és a kollektív munkajogot átfogó részletességgel a „Cod du travail” rendezi.²⁵ Ehhez hasonló a három latin állam, ahol Olaszországban a Codice civile 5. könyve tartalmazza a munkaszerződés strukturális szabályait, az individuális és a kollektív munkajogot részletesen pedig a Statuto dei lavoratori.²⁶ Hasonló a szabályozás Spanyolországban és Portugáliában is, ahol a Código civil szolgálati szerződése mellett az individuális és a kollektív munkajogot átfogó részletességgel Portugáliában a Código do trabalho, míg Spanyolországban az Estatuto de los trabajadores szabályozza.²⁷ A Skandináv államokban, ahol nincs kodifikálva a polgári jog, az egyes szerződéstí-

²³ BGB. Diensvertrag, §§ 611-630. In Adomet –Sodan (Hrsg.): Arbeit-, und Sozialrecht, Nomos Verlag, Baden—Baden, 8. BGB Auszug, 11-39.; Bjourgerlijk Wetboek §§ 610-634 (Arbeitsvereinomst); ABGB §§ 1151-1164., In: MAYER-MALY THEO/Franz MARHOLD: Österreichisches Arbeitsrecht, I. Band MAYER - MALY: Indiv. Arbr., II. Band Marhold, Koll. arbr. Springer Verlag,, Wien—New York; OR. 46. & ff. §§-ai, in: Theo GUHL: Das schweizerisches Obligationsrecht, Schulthes Verlag Zürich, 2000. (Arbeitsvertrag, und Gesamarbeitsvertrag)

²⁴ W. PORTMANN—J. F. STÖCKLI: Schweizerisches Arbeitsrecht 3. Aufl. DIKE Verlag, Zürich—St. Gallen, 2013.

²⁵ Generalregulation in Code Civil (Luage du travail, Chapitre III. art.1779-1789, detail regulation in Code du travail I-II. vol. In: Jura Europae (Droit dutravail—Arbeitsrecht), Edition technique iuris chasseours, Paris—C. H. Beck Verlag, I. Vol/Band 30.10. 5-7., Jogirodalmi megnyilvánulását ld. Ferid MURAD: Das französische Zivilrecht. I. Band (Allgemeine Lehren, Recht der Schuldverhältnisse.)

²⁶ Jura Europae, I. V/B. 20.00 Fontes/Quellen,a Codice civile 5. könyvéve foglalt 2094.-el kezdődő ciklusok mellett részletesen ld. a 300/970. sz. törvényel kiadott Munkajogi statutumot (Statuto dei lavoratori.), RADOCCIA: Arbeitsrecht in Italien. In: Hennsler – Braun (Hrsg.): Arbeitsrecht in Europa, 3. Aufl. Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2011. 611. p.

²⁷ Portugáliában a Codice civile mellett részletesen a Codice do trabalho (E. FETKE—J. J. FEDTKE: Arbeitsrecht in Portugal, 1058-1059. p.), míg Spanyolországban a Código civile mellett a részletes szabályokat az Estatuto de los trabajadores (Calle-Prehm: Arbeitsrecht in Spanien 1389. p.) tartalmazza. Mindkettő in: Hennsler—Braun (Hrsg.): Arbeitsrecht in Europa c. kötetben.

pusokat – így a munkajogit is – a szokásjog és speciális jogforrások rendezik. Mindebből látható, hogy a munkajogi szabályozás alapja megmaradt a polgári jogon belül a szociális jog felé történő közeledés ellenére is. A munkajog tehát a nyugat-európai országokban a polgári jogon belül maradt. Ezzel szemben Közép-, és Kelet-Európában a II. Világháború után szovjet hatásra a munkajog elszakítva a polgári jogtól önálló jogággá vált arra hivatkozva, hogy a munkavállalónak eszmei, nem pedig áru értéke van. Ezt már annak idején Venzser szovjet közgazdász is kifogásolta.²⁸ A fejlett tőkés országokban a vállalatok személyi kollektívájának nagyon is valós értéke van a vállalateladások és vétele során. Ezt azonban az 1990 utáni privatizációk során a közép-európai országok állami vállalatait érték alatt megvásároló nyugati tőkés vállalatok elhallgatták. Annak ellenére, hogy Lengyelországban, Csehországban és Szlovákiában ma már a munkajogot a polgári joggal és a kereskedelmi joggal összefüggő jogterületként kezelik,²⁹ Magyarországon a tételes-jogi álláspont, hogy a munkajog a polgári jogtól független és ezért a munkaviszonyból és a munkaügyi kapcsolatokból adódó jogviták esetében kizárólag a Munkatörvénykönyv szabályai szerint kell eljárni.³⁰

A 2003. évi Ptk. kodifikációja során a Kodifikációs Bizottság elnöke, Vékás Lajos Professzor szerette volna rendezni a Ptk.-án belül a munkajogot.³¹ Az általa felkért szakértők közül Radnay Professzor szükségtelennek tartotta a Ptk.-ba betenni a munkaszerződést, viszont a Munka Törvénykönyvében utalni kellene arra, hogy a Ptk. a munkatörvény általános háttér jogszabálya.³² Kiss György és Zlinszky János pro-

²⁸ V. G. VENZSER: Az értéktörvény felhasználása a termelészövetkezeti gazdaságban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 13. o.

²⁹ ZIMOCH—TUCHOCKA— Malinowszka HYLA: Arbeitsrecht in Polen. In HENNSLER — BRAUN, 1001. p.; LINHART— RANICS. Arbr. in Tschechien In Hennsler — Braun: 1466. p.; MARKECOVA - KLIMANOVA: Arbr. in der Slovakischen Republik, in HENNSLER — BRAUN: 1330. p.

³⁰ Ld. 2012. I. tv. 2-3. pontját. E törvény az 1992:XXII. tv.-el ellentétben sehol sem utal joghézag fennállása esetén a Ptk.-nak háttér jogszabálykénti alkalmazására, noha Eörsi Gyula kimutatta, hogy ha két jogág elvei és szabályai hasonlítanak egymásra, az analogia legis alkalmazható. EÖRSI Gyula: A szocialista polgári jog alapproblémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965. 13. o.

³¹ VÉKÁS Lajos: Indító tézisek a polgári jog átfogó reformjához. Polgári jogi kodifikáció, 1999/2. 5. o.

³² RADNAY József: A Ptk. és a munkajog kapcsolata különös tekintettel a magyar jogra. Polgári jogi kodifikáció, 1999/1. sz. 9-14. o.

fesszorok az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslatához hasonlóan csak az individuális munkaszerződést rendezték volna az új Ptk.-ban.³³ Zlinszky még a tanulmánya mellékleteként normaszöveget is készített. Én emellett foglaltam állást, hogy mind az individuális, mind pedig a kollektív munkaszerződést be kellene tenni a Ptk.-ba, az utóbbit oly módon, hogy a kollektív szerződés a német dogmatikához hasonlóan átfogná nemcsak a tarifaszerződést, hanem az üzemi megállapodást is.³⁴ E koncepciómhoz utóbb csatlakozott Szalma professzorral együtt normaszöveget is készítettünk.³⁵ Ezek a nézetek a Polgári Jogi Kodifikáció, a Magyar Jog, valamint a Gazdaság-, és Jog c. folyóiratokban, valamint a Miskolci Jogi Kar által kiadott önálló tanulmánykötetben jelentek meg.³⁶

Azt, hogy a munka-, és a kollektív szerződés az itt felvázolt értelemben a polgári joghoz tartozik, alátámasztják a megoldások hasonlóságai. Ahogy a saját készítésű blankettaszerződéseivel szerződést kötő iparszerű szolgáltatók szerződési feltételivel szemben a kiszolgáltatott laikus fogyasztót a polgári jog a közérdekű kereset és a fogyasztóvédelmi előírásokkal, valamint a nevesített fogyasztói szerződésekkel védi, úgy védi az erősebb munkáltatóval szemben a munkavállalót a kollektív munkajog, ami az elektronika hatására egyre izoláltabbá váló munkavégzés mellett is meg tudja szervezni éppen az elektronikus üzenetküldés segítségével a munkavállalói érdekérvényesítés hatékony artikulálását. Emellett a korábbi Ptk-ban együtt szabályozott, az újban viszont szétválasztva rendezett szerződésbiztosító mellék-kötelezettségek jelentős része nemcsak a polgári jogi szerződéseknel, hanem a hagyományos polgári jogi ügyleteknél is alkalmazható, amit rajtam kívül Radnay József is kimutatott a Munkaügyi Szemlében.³⁷ A magyar jog-

³³ KISS György: Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni munkaszerződésre. Polgári Jogi Kodifikáció. 2000/2. sz. 3-17. o.; ZLINSZKY János: Javaslat a magánmunkáltatói szerződés szabályozására az új Ptk.-ban. Polgári Jogi Kodifikáció, 2008/1. sz. 23-26. o.

³⁴ PRUGBERGER Tamás: Az új magyar szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre. Polgári Jogi Kodifikáció, 2000/2. sz. 19-26. o.

³⁵ PRUGBERGER Tamás - SZALMA József: A munkaviszonyra irányuló szerződés és az új Ptk. Gazdaság és Jog. 10/2012. 14-17.

³⁶ TÓTH Hilda — Manfred PLOETZ (szerk.): A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései. Novotni Kiadó, Miskolc. 2001.

³⁷ RADNAY: Az óvadék és egyéb szerződési biztosíték a munkajogban. Gazdaság és Jog, 1/1996. 18-19.; PRUGBERGER: A munkajog és a polgári jog kapcsolata a jogdog-

irodalomban is felvetődött Kiss Györgytől és tőlem az a nézet, hogy a munkaszerződést is a holland Ptk-hoz (Burgerlijk wetboek) hasonlóan fogyasztói szerződésként kellene kezelni, amit a nagyvállalatok előre elkészített blankettákon kötnek meg.³⁸

További jelenség, hogy az informatika hatására a hagyományos csapat-, és függő munkavégzés területe zsugorodik és egyre nagyobb teret nyer a kötetlen és lazább felügyelettel járó vállalkozási és/vagy megbízású tartalmivá váló munkavégzés, ami szaporítja az atipikus munkavégzési formákat, amelyek közül egyesek kikerülnek a munkajogi keretek közül és tartós kombinált vállalkozási/megbízási szerződéssé válnak. Ezek tartalma eltér már a klasszikus vállalkozási és megbízási szerződéstől és inkább a bizalmi vagyonkezeléssel (Ptk. 6:328.§) együtt önálló facere típusú szerződéssé válik és ennek figyelembe vételével kellene az individuális és a kollektív magánjogot is a fent elmondottak szerint magába foglaló munkaszerződéssel együtt, de tőle relatíve elkülönítve szabályozni a kombinált tartós vállalkozási és megbízási szerződést a bizalmi vagyonkezeléssel együtt.³⁹

Ehhez kapcsolódik a formájában vagy tartalmában jelentkező olyan tartós vállalkozásainak, vagy megbízásinak minősített foglalkoztatás, ahol a foglalkoztatott gazdaságilag nem, vagy nem teljesen független a megrendelőjétől, amikor is megítélésem szerint kötetlenebb vagy kötöttebb önfoglalkoztatásról és nem saját számlára végzett vállalkozásról, megbízásról van szó. Ha pedig a munka egyértelműen függő munka jellegű az önfoglalkoztatás munkaszerződést leplező illegális kényszervállalkozás vagy megbízás, amit most már a 2022. augusztus 1.-el implementálandó 2019/1152 (2019 jún. 28) EU-s irányelv is kimond. Ez által aktuálissá vált a Munka Törvénykönyvébe iktatni Kiss Györgynek a kodifikációs munkálatok során elutasított javaslatát, mi-

matika tükrében. In: Miskolci Jogi Kar Actái. Tomus XVII. Univesity Press, Miskolc, 2000. 213-224.

³⁸ PRUGBERGER: A kiszolgáltatottabb fél védelmének a kérdése az új magyar Polgári Törvénykönyv koncepciójának kötelmi jogi rendszerében. Polgári Jogi Kodifikáció 2002/3. sz. 38-39. o.; KISS György: Alapjogok kollíziója a munkajogban. Akadémiai Doktori értekezés, sokszorosítás. Pécs, 2006.

³⁹ PRUGBERGER: A gazdasági társasági jogalanyiség tételes-jogi módosulásának kihátása a munkával összefüggő szerződésekre. In: JUHÁSZ Á. (szerk.): Elmélet és praktikum, hagyománytisztelet és modernitás. Jubileumi tanulmánykötet a Miskolci Jogi Kar 40. évi fennállására. Miskolc, 2022. 201. s köv. o.

szerint önfoglalkoztatás kritériumának fennforgása esetén a munkajogi előírások az érvényesek.⁴⁰

Mind ez érvényes a digitális platform alapú szolgáltatási szerződésekre, amelyek a sharing, illetve a gig economy következtében kialakult új igényeket van hivatva kielégíteni. Közülük a crowdwork nem más, mint a polgári jogi díjkitűzésnek digitális platformon keresztül történő tömegiesített módozata, míg a work on-demand va aps az ugyancsak polgári jogi alkuszi (közvetítési) szerződésnek egy olyan formája, ahol az igénylő részére a platform részéről szolgáltatás teljesítésére kiközvetített vállalkozói, önfoglalkoztatói vagy munkavállalói jellege attól függ, hogy milyen mértékben függ gazdaságilag vagy foglalkoztatásilag a kiközvetítő platformról.⁴¹E körülmények miatt szükséges újra-gondolni és újra értékelni a munkavégzéssel kapcsolatos joganyagot.

⁴⁰ 2012. évi I. tv. első kodifikáció bizottsági javaslata, Munkaügyi és Szociális Minisztérium 2011. június, sokszorosított anyag.

⁴¹ GYULAVÁRI Tamás: Uber sofőrök és társaik, *Jogtudományi Közlöny*, 2019/3. sz. 108-111. o.; U.ő: Alkalmi munka Ausztriában: A szabályozatlanság ára, *Miskolci Jogi Szemle*, 2019/3. sz. 9-11. o.; U. ő: Hakni gazdaság a láthatáron: az internetes munka fogalma és sajátosságai. In: *Iustum Aequum Salutare* 2019/1. sz.; KUN Attila: Munkajogviszony és digitalizáció – rendszerszintű kihívások és a kezdetleges európai uniós reakciók. In PÁL L–PETROVICS Z. (szerk.): *Visegrád 15. – A Magyar Munkajogi Konferencia szerkesztett előadásai*. Wolters Cluwer, Budapest, 2018.; RÁCZ Ildikó: A digitalizáció hatása a munkajog egyes alapintézményeire. PhD. értekezés, KRE, ÁJK. doktori iskola, 2020. Bp.; SZÉKELYHIDI B. Réka: A digitális platformon keresztül nyújtott munka, *Munkajog*, 2019. III.sz. 41-47. o.; PRUGBERGER Tamás: Az atipikus szolgáltatási és munkaszerződések jogdogmatikai és rendszerezésbeli kérdései, különös hangsúllyal a munkaerőpiac legújabb igényeire. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/2. sz. 61-66. o.

Felhasznált irodalom:

- ADOMEIT–SODAN (Hrsg.): 1998. Arbeit-, und Sozialrecht. Nomos Verlag, Baden-Baden
- BERÉNYI Sándor: 1971. A közigazgatás személyzeti rendszere – a közszolgálat. In: A reform és a jogi szabályozás időszerűkérdései összehasonlító közigazgatás-tudományi megközelítésben. ELTE Jogásztovábbképző Intézet Kiadása. Budapest (Bp.)
- BERÉNYI–MARTONYI–SZAMEL–SZATMÁRI: 1970. Magyar államigazgatási jog. Tankönyvkiadó, Bp.
- BRAGYOVA András: 1995. Az új alkotmány egy koncepciója. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó (KJK) és MTA. Állam-, és Jogtudományi Intézet közös kiadása. Bp.
- EMMEL: 2005. Handkommentar zum schweizerisches Privatrecht 2. Aufl. Zürich, Basel, Genf.
- EÖRSI Gyula: 1965. A szocialista polgári jog alapproblémái. Akadémiai Kiadó, Bp.
- FRITZ Fabricius: 1967. Grundbegriffe des Handels-, und Gesellschaftrecht. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, Köln, Mainz, Berlin.
- FONYÓ Gyula: 1981. Az államigazgatási eljárás általános szabályai. ELTE Jogásztovábbképző Intézet kiadása. Bp.
- GAJDÓCSI István: 1981. Az Országgyűlés Igazgatási és Jogi Bizottságának véleménye az államigazgatási eljárásról szóló törvényjavaslatról és a javaslatához fűzött hozzászólásokról. Állam és Igazgatás 6. és 7.
- GERNHUBER: 1991 Bürgerliches Recht. 3. Aufl. Verlag C. H. Beck, München.
- GUHL, Theo: 2000. Das schweizerisches Obligationsrecht, Schulthess Verlag, Tülich.
- GYÖRGY István: 2007, Közszolgálati jog. HVG/ORAC Kiadó, Bp.
- GYULAVÁRI Tamás: 2019. Uber sofőrök és társaik. Jogtudományi Közlöny, 3.
- GYULAVÁRI Tamás: 2019. Alkalmi munka Ausztriában: A szabályozatlanság ára. Miskolci Jogi Szemle, 3.
- GYULAVÁRI Tamás: 2019. Hakni gazdaság a láthatáron: az internetes munka fogalma és sajátosságai. Iustum Aequum Salutare, 1.
- HAZAFI Zoltán: 2007. A közszolgálati szabályozás koncepciójának változásai – Nemzetközi tendenciák. Közigazgatási Szemle 1-2.
- HENNSLER–BRAUN (Hrsg.): 2011. Arbeitsrecht in Europa. 3. Aufl. Dr. Otto Schmidt Verlag, Köln.
- ILLÉSHÁZY István 2003. A közszolgálat alkotmányjogi szabályozásáról. Magyar Közigazgatás 4.
- KASTNER, WELTER–DORALT Peter: 1983. Gesellschaftsrecht. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien.

- KISS György: 2002. A közszolgálat hatósági és nem közhatalmi jellegű munkavégzés szabályainak meghatározó elemei az Európai Unió egyes tagállamaiban. Kézirat, Bp.
- KISS György: 2000. Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni munkaszerződésre. In: Polgári jogi kodifikáció, 1.
- KISS György: 2010. Alapjogok kollíziója a munkajogban. Justis Tanácsadó Bt. kiadása, Pécs.
- KUN Attila: 2018. Munkaviszony és digitalizáció – Rendszer szintű vonások és a kezdetleges európai uniós reakciók. In Pál L.—Petrovics Z. (szerk.): Visegrád 15. 0 –A magyar munkajogi konferencia szerkesztett előadásai. Wolters Kluwer kiadás, Bp.
- KLOMP R. J. G. (red): 2002. Bürgerlijk Wetboek (Voorwoord A. S. Hartkamp) Sdu Fiscale & Financate uitgevers, Amesford
- KOSIOL–WELSER: 2005. Grundriss des Bürgerlichen Rechts. 2. Aufl. DIKE. Zürich, Basel, Genf.
- KOVÁCS István: 1990. Az alkotmányjog elméleti alapjai. MTA. Államtudományi Programiroda Kiadása. Bp
- KÖNIG, KLAUS–SIDENKOPF, Henrich Öffentliche Verwaltung in Deutschland, Nomos Verlag, Baden-Baden.
- LŐRINCZ Lajos (szerk): 2006. Közigazgatás az Európai Unió tagállamaiban. Unió Kiadó, Bp.
- MAYER-MALY, Theo: 1987. Österreichisches Arbeitsrecht, I. Individualarbeitsrecht, Springer Verlag, New-York/Wien.
- MURAD, Ferid: 1971. Das Franzörisches Zivilrecht I. Band. Alfred Metzner Verlag, Frankfurt a Main.
- MÜNCH, Ingo (Hrsg.): 1988. Besonderes Verwaltungsrecht. 8. Aufl. Walter de Gruyter Verlag, Berlin/New-York
- OLAJOS István–PRUGBERGER: 1998. Das ungarische Agrarfinanzierungssystem in standigen Veranderung. In: legal Problems osttransition in Hungary Hungarien National Reportssubmitel totkefifteenth international congress of cooperative Law (Bristol. July 26-aug. 1.).
- PEINE, Franz-Joseph: 1998. Allgemeines Verwaltungsrecht. 4. Aufl. C. E Müller Verlag. Heidelberg.
- PEINE-HEINELEIN: 1999. Beamtenrecht. C. F. Müller Verlag
- PORTMANN, W. STÖCKLI J. F.: 2013. Schweizerisches Arbeitsrecht. DIKE Verlag.
- PRUGBERGER: 1978. A gazdasági szervezetek szabályozásának jogrendszeri kérdései különös tekintettel a szövetkezeti és az agrárviszonyokra. Szövetkezeti Kutató Intézet, Közlemények. 133. SZÖVORG kiadó, Bp.
- PRUGBERGER: 1995. A gazdasági, a közszolgálati és a köztisztviselői munkaviszony szabályozásának kapcsolata egymáshoz, a szabályozás elő-

- nyei és hátrányai a nyugat-európai megoldások tükrében. Miskolci Jogi Kar Actái. Tomus X. Fasc. 1-10.
- PRUGBERGER: 2000. A munkajog és a polgári jog kapcsolata a jogdogmatika tükrében. Miskolci Jogi Kar Actái, Tomus XVII.
- PRUGBERGER: 2000. Az új magyar munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre. In: Polgári jogi kodifikáció. 2. sz.
- PRUGBERGER: 2002. A kiszolgáltatottabb fél védelmének a kérdése az új magyar Polgári Törvénykönyv koncepciójának kötelmi jogi rendszerében. In: Polgári jogi kodifikáció, 3. sz.
- PRUGBERGER: 2015. Az egyedileg nem tárgyalt tisztességtelen szerződési feltételek értelmezése a hazai és az uniós magán fogyasztóvédelmi-, verseny-, és hitelezési jog szabályai vetületében. In: Lentner Csaba (szerk.): A devizahitelezés nagy kézikönyve. Bp.
- PRUGBERGER: 2020. Atipikus szolgálati és munkaszerződések jogdogmatikai és rendszerbeli kérdései, különös tekintettel a munkaerőpiac legújabb igényeire. Miskolci Jogi Szemle, 2.
- PRUGBERGER: 2022. A gazdasági társasági jogalanyiség tételes-jogi módosulásának kihatása a munkával összefüggő szerződésekre. In Juhász Ágnes (szerk.): Jubileumi Tanulmánykötet a Miskolci Jogi Kar 40. évfordulójára. Miskolc.
- PRUGBERGER–SZALMA József: 2012. A munkaviszonyra irányuló szerződés és az új Ptk.. Gazdaság és Jog, 10. sz.
- RADNAI József: 1996. Az óvadék és az egyéb szerződéses biztosíték a munkajogban Gazdaság és Jog, 1. sz.
- RADNAI József: 1999. A Ptk. és a munkajog kapcsolata különös tekintettel a magyar jogra. In: Polgári jogi kodifikáció. 2. sz.
- RÁCZ Ildikó: 2020. A digitalizáció hatása a munkajog egyes alapintézményeire. KRE. ÁJK. Doktori Iskola kiadása Online formában
- SÁRKÖZY Tamás: 1981. A szocialista vállalatelmélet jogtudományi alapjaihoz. KJK. Bp.
- STANEK, Imrik: 1973. Landwirtschaft in Ost und West. 1973. Umler Verlag, Stuttgart, berlin, Köln, Mainz
- SZALMA József: 2022. A francia Code civil kötelmi jogi reformjáról. II. rész. Miskolci Jogi Szemle. 1.
- SZÉKELYHIDI B. Réka: 2019. A digitális platformon keresztül nyújtott munka. Munkajog, 3.
- SZEIBERT Orsolya: 1987. A kereskedelmi társaságok szabályozása a német jogban, Igazságügyi Minisztérium kiadása. Bp.
- TOMCSÁNYI Móric: 1926. A közigazgatás alapintézményei. Egyetemi nyomda, Bp.

- TÓTH Hilda–PLOETZ, Manfred (szerk.): 2001. A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései. Novotni Kiadó, Miskolc.
- VÉKÁS Lajos: 2013. A polgári törvénykönyv magyarázatokkal. HVG/ORAC. Bp.
- VENZSER, F. G.: 1965. Az értéktörvény felhasználása a termelőszövetkezeti gazdaságban. KJK.Bp.
- WELSER: 2005. Schweizerisches Privatrecht. Basel.
- ZLINSZKY János: 2008. Javaslat a magán munkáltatói szerződés szabályozására az új Ptk.-ban In: Polgári jogi kodifikáció. 1.